

L'agroecologia és feminista?

Algunes reflexions des de la teoria i la pràctica

El present article és una aproximació als vincles de l'agroecologia amb el feminisme, concretament amb l'economia feminista, en un moment en què l'agroecologia s'està redefinint com a disciplina. Parteixo de reflexions teòriques, com a dona vinculada a l'acadèmia, i de vivències pràctiques, com a dona defensora de la sobirania alimentària, l'agroecologia i el feminisme. Vivències en què percebo les contradiccions pràctiques del moviment agroecològic, almenys en el context català i espanyol. En definitiva, aquest no és un article basat en una reflexió exhaustiva ni en un aprofundiment teòric sobre els punts de trobada i de desacord entre agroecologia i feminisme, però sí que pretén obrir un debat sobre el tema, tant en l'àmbit acadèmic com en el de l'activisme.

TEXT: MARTA G. RIVERA FERRE.

* Càtedra d'Agroecologia i Sistemes Alimentaris per a la Transformació Social, Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya. Professora del Postgrau de Dinamització Local Agroecològica de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Aquest article també està publicat a la revista Espiadimonis núm. 36

Entenem com agroecologia tota una mirada de l'agricultura i l'alimentació que ens ofereix eines per assolir la sobirania alimentària, entesa com un objectiu polític desitjable. Per assolir aquest objectiu és necessari també la mirada feminista. És quelcom que els moviments per a la sobirania alimentària d'arreu del món tenen clar des d'aproximadament l'any 2003, gràcies a la feina de les dones camperoles que formen part del mateix moviment. Es parteix de la premissa que sense feminisme no hi ha sobirania alimentària. Quina forma de feminisme, està encara per determinar. Les dones camperoles demanen poder incloure la seva mirada dins el feminisme i aposten per desenvolupar el que elles han anomenat feminisme camperol i popular.

Paral·lelismes i sinergies teòriques

Per poder reflexionar sobre la relació entre agroecologia i feminisme, comencem destacant alguns principis en què pràcticament totes les economistes feministes coincideixen:

1. *La necessitat de donar un tomb al sistema econòmic i posar la vida al centre, enfront del*

sistema actual, on el centre és l'acumulació de capital.

2. *La necessitat de trencar amb la falsa divisió generada pel sistema capitalista entre treball productiu i reproductiu.* El sistema actual només reconeix el treball productiu i invisibilitza i menysprea, en una relació jerarquitzada, el treball reproductiu.

3. *La presa de consciència de la nostra fragilitat com a individus.* La felicitat i la supervivència de cada persona depenen de les relacions amb "les altres" persones, és a dir, som interdependents.

4. *El reconeixement de la nostra fragilitat com a comunitat.* La felicitat i la supervivència de cada societat depenen de la supervivència dels ecosistemes on vivim, dels quals "extraïem" recursos materials per a la fabricació de

El sistema actual invisibilitza i menysprea el treball reproductiu

pràcticament tot allò que ens envolta i que no és naturalesa pròpiament dita, i recursos immaterials com són l'aire net, l'aigua neta, els paisatges, etc.

L'agroecologia, per la seva banda, és una mirada complexa de l'agricultura i l'alimentació, integrada per tres dimensions (sociopolítica i cultural, socioeconòmica i tecnoproductiva) i, al seu torn, és una eina per assolir la sobirania alimentària. Si analitzem els quatre principis bàsics de l'economia feminista, podem assenyalar que, en teoria i gairebé per definició, l'agroecologia és feminista:

1) *En primer lloc, l'agroecologia també posa la vida al centre.* En reclamar com a funció fonamental de l'agricultura la producció d'ali-

01. Alumna en pràctiques a l'Escola Agrària de Manresa. Arxiu.

ments sans i nutritius per alimentar les persones, produïts de manera sostenible i, per tant, respectant els cicles de la natura. L'agroecologia estaria treballant pel dret humà a l'alimentació (dimensió política i cultural) i a favor de la vida dels ecosistemes (dimensió tecnoprodutiva). D'altra banda, des de la dimensió socioeconòmica, l'agroecologia parteix del punt que les condicions socials i econòmiques de les persones productores han de ser justes i han de garantir una vida digna de ser viscuda.

2) *La mirada agroecològica ens permet invertir l'ordre de valor de les coses.* L'agricultura es posa al centre, és a dir, s'entén que és una activitat fonamental per garantir la vida (el dret a la vida està intrínsecament vinculat al dret a l'alimentació). Posar l'agricultura al centre és posar la vida al centre.

3) *Des de l'agroecologia, com a eina que posa en valor l'agricultura camperola, l'objectiu és la*

Si analitzem els quatre principis bàsics de l'economia feminista, podem assenyalar que, en teoria i gairebé per definició, l'agroecologia és feminista

02. Sara Gutiérrez, pastora del ramat 30 Cabres. Èller..

reproducció de l'agroecosistema, i no l'acumulació (objectiu de l'agricultura industrial). És a dir, es prima la reproducció sobre la producció. Així mateix, no hauriem de lluitar per recuperar el control dels mitjans de producció davant la privatització, sinó dels mitjans de reproducció de la vida: terra, llavors, coneixements.

4) *L'agroecologia reconeix com a element fonamental les diferents interdependències entre els actors del sistema alimentari.* Entre productores i productores; entre persones productores i consumidores; o fins i tot entre productores/consumidores i l'administració pública, com a actor influent sobre els sistemes agroalimentaris. Per avançar i garantir la viabilitat dels projectes es parteix de la necessitat del treball col·lectiu. Els circuits curts de comercialització són un bon exemple d'aquesta interdependència entre persones productores i consumidores.

5) *Un altre element fonamental que comparteix l'agroecologia amb l'economia feminista és l'ecodependència.* La capacitat (re)productiva dels agroecosistemes depèn d'uns ecosistemes sans. La dimensió tecnoprodutiva parteix de la necessitat de dissenyar de manera ecològica els sistemes alimentaris. A les persones consumi-

dores també ens reconnecta amb els cicles de la natura (per exemple quan mengem aliments de temporada) i, d'aquesta manera, també ens connecta amb el territori.

Hi ha altres elements importants de l'agroecologia que la uneixen al feminisme. A escala global, per exemple, una part considerable dels moviments i els grups agroecològics són fonamentalment de dones. Dones que lluiten contra la vulneració dels seus drets per part de l'agricultura industrial. D'aquesta manera, la seva lluita s'esdevé un element de resistència al sistema capitalista. Un altre exemple més bàsic és la clàssica divisió sexual del treball. L'alimentació de les famílies és una activitat tradicionalment vinculada a les dones. Finalment, els sistemes alimentaris agroecològics es construeixen des de la confiança, a partir de valors molt diferents als de la competitivitat i la individualitat promulgats pel sistema capitalista.

Relació actual a la pràctica

No obstant tot el que hem exposat, quan mirem el dia a dia, *en la pràctica l'agroecologia NO és feminista.* Intentaré mostrar aquesta contradicció a través de preguntes:

1. *L'agroecologia democratitza les cures i les activitats reproductives?* A mitges. Hi ha exemples en què sí que es dona aquest procés, com és el cas de les xarxes de llavors. Però què passa a les finques? I què passa a les cooperatives de consum?

2. *L'agroecologia democratitza la presa de decisions?* A mitges. Podem trobar alguns models com les AMAP¹ en què les persones productores i consumidores coconstrueixen el sistema alimentari i intenten democratitzar la presa de decisions, però en molts altres exemples això no es dona. Per exemple, a les cooperatives de consum, hi ha espais de micropoder? Qui pren les decisions a les finques, tant pel que fa al maneig pròpiament dit com en l'aspecte econòmic?

1. AMAP (associació per al manteniment de l'agricultura pagesa): associacions formades per persones agricultores i consumidores en les que es comparteixen responsabilitats, riscos y recompenses de l'agricultura. S'inspiren en el sistema d'agricultura sostinguda per la comunitat (ACS), en què productores i consumidores planifiquen conjuntament i posen en comú la planificació, la gestió i els beneficis de la producció d'aliments.

3. *L'agroecologia garanteix a les persones productores una vida digna de ser viscuda?* Lamen-tablement són freqüents els casos en què les productores agroecològiques se sotmeten a processos d'autoexplotació per poder garantir la viabilitat econòmica dels projectes. Per tant, es tracta de moltes hores de treball bolcades al projecte que limiten el temps per poder dedicar-se a altres qüestions vitals o al propi desenvolupament personal.

4. *L'agroecologia és a l'abast de tots i totes?* No. Ara per ara hi ha moltes persones consumidores que no poden accedir a l'alimentació agroecològica per moltes i diverses raons. La qüestió és si des dels col·lectius polititzats (per exemple, cooperatives de consum) es garanteix aquest accés. Què passa amb les persones en risc d'exclusió, ja sigui per raons monetàries (per exemple, en situació d'atur), per desconeixement (per exemple, persones grans poc familiaritzades amb les tecnologies de gestió de comandos) o per manca de temps (per exemple, famílies amb fills i filles)?

5. *Se saben gestionar els conflictes i les emocions en els projectes agroecològics?* Els conflictes interns són una de les causes inicials de tancament de projectes en aquest àmbit, que posteriorment condueixen a problemes de viabilitat econòmica.

6. *I des del punt de vista logístic, és ecològica l'agroecologia?* Aquest és un tema sobre el qual hi ha poques dades, però sí que existeix un debat intens en els moviments agroecològics per desenvolupar centrals de compra col·lectives o diferents estructures que permeten abordar aquesta qüestió, entre d'altres.

L'agroecologia mai serà viable en el model capitalista i això l'allunya de les premisses feministes

Apropar la pràctica a la teoria

Podríem citar diverses raons per entendre el perquè d'aquestes contradiccions, però personalment m'atreveria a aventurar que la primera i principal és la de conèixer en el sistema capitalista i treballar els projectes agroecològics des de dins d'aquest model econòmic. Per tal que l'agroecologia pugui dur a la pràctica els seus principis inherents de l'economia feminista, s'han de donar una sèrie de condicions. Al meu parer, les més importants són les següents:

A) *Participar del model de l'economia social i solidària enfront del model capitalista.* L'agroecologia mai serà viable en el model capitalista i això l'allunya de les premisses feministes. Permet, a més, compartir riscos amb altres entitats.

B) *Incrementar les articulacions,* la qual cosa ens permet incrementar les nostres interdependències (logística, governança), per exemple mitjançant planificacions conjuntes, col·laboració, més transparència, coresponsabilitat i promoció del treball col·lectiu. També ens permetria abordar temes com la conciliació, la qualitat de vida o el repartiment de tasques per reduir la sobrecàrrega de treball de les companyes.

En definitiva, l'agroecologia és feminista en teoria, però a la pràctica encara estem construint el camí perquè realment ho sigui. L'important és que anem en la bona direcció. ✿

**EINES PER A
L'AGRICULTURA
ECOLÒGICA
FABRICADES EN
ACER INOXIDABLE**

C/ Mossèn Jacint Verdaguer s/n
E-25264 Vilanova de Bellpuig (Lleida) CATALUNYA
Telf: +34 973 32 40 31 Fax: +34 973 32 44 12
www.ecoprac.com e.mail: ecoprac@ecoprac.com

Equivital s.l.
preparados de plantas

Extractos de plantas para agricultura

preparados de ortiga
cola de caballo
formulaciones propias

ctra. del campo, 3 / Aberin - Navarra
t. 948 555 101
630 638 946
www.equivitalsl.com
info@equivitalsl.com